

Vanonder het mos

In den Wäldern sind Dinge, über die nachzudenken,
man jahrelang im Moos liegen könnte. (Franz Kafka)

Laat je in deze rubriek verwonderen door grappige, indrukwekkende en leerrijke boswaarheden uit het verleden. Eigen bijdragen en ideeën zijn steeds welkom op het redactieadres!

Het vergeten bos van vijftienduizend hectare

HANS BAETÉ, Hogeschool Gent

Vorige keer haalden we de bunkers in de provinciale Gasthuisbossen te Zillebeke vanonder het mos. Nu bekijken we het bosverhaal van de westhoek op een wat ruimere schaal en stuiten daarbij op een opmerkelijk gegeven.

Het staat buiten kijf dat het zuidwesten van West-Vlaanderen tijdens de negentiende eeuw heel wat bossen heeft kwijtgespeeld. De vraag naar landbouwgrond nam gestaag toe en mede door de aardappelcrisis werd hier tussen 1846 en 1880 massaal ontbost. De twintigste eeuw bracht allesbehalve beterschap. Tussen 1895 en 1959 tuimelde de bosoppervlakte in het arrondissement Ieper van 3.725 naar 1.341 hectare. Desalniettemin was een groot deel van het landschap hier in 1915 nog gezegend met talloze hagen en bomerijen. Het kasteel Elzenwalle tussen Dikkebus en Voormezele lijkt zich in de zomer van dat jaar zowaar in het midden van een oerwoud te bevinden (Fig. 1)!

Niets ontziende beschietingen tijdens de Eerste Wereldoorlog vegen het eens zo rijke houtland van de zuidelijke westhoek evenwel letterlijk van kaart (Fig. 2). Bossen veranderen in spooklandschappen en de meeste houtkanten worden – jammer genoeg ook na de oorlog – vervangen door prikkeldraad. Een excursieverslag uit 1919 van de Société centrale forestière de Belgique (SCFB) beschrijft het toenmalige zicht vanop de Kemmelberg als volgt: ‘De ce point culminant, on se rend bien compte de l’étendue du désastre. La région était, il y a cinq ans à peine, une des plus riches de la Belgique; elle est maintenant ravagée, transformée en une immense steppe et sans doute, pour la plus grande partie, incultivable pendant longtemps.’ Velen blijven echter niet bij de pakken zitten. Op 4 juni 1919 laat de befaamde plantkundige Charles Bommer tijdens een bijeenkomst van de SCFB een gebied van 45.000 hectare op een scherm projecteren. De afgebeelde kaart omvat een streek die wordt begrensd door de spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide, de IJzer, de Ieperlee,

Figuur 1: Elzenwalle in de zomer van 1915

Schoore, Kortemark, Staden, Westrozebeke, Passendale, Zonnebeke en Geluveld. Dit zijn de Verwoeste Gewesten van het westelijk front. Met de gedachte dat landbouw hier voor lange tijd onmogelijk zal zijn, sluit de gastspreker zich aan bij een advies van de toenmalige directeur-generaal van Waters en Bossen. Deze Nestor Crahay stelt voor om heel het centrale deel van de frontstreek te bebossen: ‘créer un massif boisé au centre de la zone dévastée et, notamment, sur toute l’étendue de l’ancienne forêt de Houthulst, dans les terrains les plus bouleversés.’ Hij stelt dus voor om – met het historische Bos van Houthulst in het achterhoofd – een grootschalige bebossing van de voormalige frontstreek te realiseren! Als geschikte boomsoorten worden eik, es, populier en grauwe abeel genoemd en verder ook naaldbomen uit het westen van Noord-Amerika, zoals Californische cypres, thuja, douglasspar en sitkaspar. Crahay vraagt zich af of ook fijnspar hier geen rol van betekenis kan spelen. Zich ervan bewust dat het aanplanten van een bergsoort in het laagland als ‘bosbouwkundige ketterij’ kan worden ervaren, wijst hij tezelfdertijd op de goede groei van fijnspar op de frisse kleiige bodems in een vochtig klimaat. Charles Bommer gaat hiermee akkoord en bejubelt tevens de goede resultaten van een andere bergsoort in Vlaanderen: de lork. Graaf Goblet d’Alviella reageert kritisch en wijst op de slechte ervaringen met fijnspar in de omgeving van Eeklo, op vergelijkbare bodems als deze in het te bebossen gebied.

Niet de boomsoortenkeuze, maar wel de voorgestelde herbebossing en bosuitbreiding worden het onderwerp van een parlementair debat. Uiteraard komt er een reactie van de toenmalige minister van landbouw, Baron Ruzette. Volgens deze West-Vlaming kan het grootste deel van de Verwoeste Gewesten – circa 90.000 hectare – opnieuw in cultuur worden gebracht, ‘contrairement aux impressions de quelques pessimistes ou de gens qui se sont contentés – en passant – de promener leurs yeux épouvantés sur la superficie bouleversée des champs de batailles.’ Baron Ruzette voegt daar evenwel onmiddellijk aan toe dat het kostenplaatje voor een deel van dit gebied veel te hoog zou uitvallen: ‘Pour 15.000 ha environ, la restauration

Geluveld op het einde van WO1

serait anti-économique parce que la prix à y consacrer dépasserait la valeur récupérée. Pour ces terres là, nous aurons les boisement.' Hij gaat er dus openlijk mee akkoord om vijftienduizend hectare van de zuidelijke westhoek te bebossen! Ondertussen is alvast de 'restauration' van de staatsbossen in Zonnebeke en Houthulst opgestart. Tijdens een vergadering van de SCFB op 12 mei 1920 informeert Achille Borremans ons over het verdere verloop van de zaak. De spreker van dienst is directeur van de Société Belge de défrichements, ook bekend als de Belgische Heidemaatschappij en duidelijk gekoppeld aan de Belgische Boerenbond. Gronden die enkel zijn verlaten, kunnen volgens Borremans worden heringericht voor 250 tot 300 frank per hectare, terwijl de onkosten op sterk verwoeste plaatsen kunnen oplopen tot 3.500 frank. Er worden zelfs rekeningen van 7.000 en 15.000 frank per hectare geciteerd. Voor 15.000 tot 20.000 hectare van het vroegere frontgebied zouden de kosten alleszins zodanig oplopen dat ze de waarde van landbouwgronden overstijgen. Vanuit die optiek pleit ook Achille Borremans voor een grootschalige bebossing: 'il est tout indiqué de les boiser'. In 1920 zijn reeds 30.000 hectare weinig beschadigde gronden opnieuw door landbouwers in gebruik en volgens Borremans zullen tijdens het datzelfde jaar ook nog tienduizenden hectare zwaar verwoeste terreinen in cultuur worden gebracht. Kort samengevat, verwacht de gastspreker dat het landbouwherstel binnen de twee tot drie jaar zal afgerond zijn. 'Il restera alors 15.000 à 20.000 hectares de sols fortement abîmés qu'il sera avantageux de boiser'... Maar volgens Borremans maakt blijkbaar niemand aanstalten om dat grote bos ook effectief te realiseren: 'Rien n'a encore été fait comme reboisement, sauf dans la partie de la forêt d'Houthulst appartenant à l'Etat. Les particuliers ne vendent même pas les arbres tués ou endommagés par la guerre.' Er loopt duidelijk iets fout en daarop dringt de spreker nogmaals aan om zo snel mogelijk bomen te planten, zeker op de heuvelrug, waar 'la remise en valeur, pour la culture, coûterait 3,500 francs l'hectare; faite pour le boisement, elle ne coûterait 600 francs l'hectare.' Volgens de verslaggever van de SCFB

houdt Borremans echter geen rekening met het prijskaartje van de eigenlijke aanplantingen ('les frais de reboisement'), maar enkel met de kosten voor de terreininrichting. Bovendien zou er een gebrek aan plantgoed zijn: 'Il est difficile de trouver les quantités de plants dont on a besoin.' Desalniettemin eindigt de bijeenkomst met een huldebetoon: 'Recevez, Monsieur Borremans, l'hommage de notre administration pour l'oeuvre patriotique que vous dirigez et pour les magnifiques résultats que vous avez obtenues.'

Het bos van vijftienduizend hectare is er nooit gekomen. De naoorlogse aanplantingen bleven in de zuidelijke westhoek grotendeels beperkt tot de Gasthuisbossen (vandaag ongeveer 210 ha), het Polygoonbos te Zonnebeke (vandaag circa 70 ha) en het Bos van Houthulst (vandaag ongeveer 350 ha). Was het werkelijk een tekort aan plantgoed dat het grote bebossingsplan heeft gedwarsboomd? Of hebben de hardnekkigheid van de landbouwers en de vele initiatieven van de Boerenbond – waaronder leningen 'à plus de 30 millions' – het gehaald van een zekere terughoudendheid van de bosbouwers? Hadden deze laatste misschien meer aandacht voor de pas 'verworven' Oostkantons, met meer dan 25.000 hectare bos in de regio Eupen-Malmedy? Zo kunnen we uiteraard blijven speculeren, maar misschien kan iemand uitklaren wat er precies is gebeurd met de treinlading (!) zilversparzaailingen die volgens niemand minder dan Marcel Van Miegroet vanuit Zwitserland werd aangevoerd om de Verwoeste Gewesten te bebossen? ■

Meer info

hans@miradal.com

LANDMAX BVBA
MEER DAN BOSBEHEER

STUDIEBUREAU
BOSBEHEER
HOUTVERKOOP
BOS- EN NATUURBEHEERWERKEN

VOOR MEER INFORMATIE CONTACTEER:
SANDER JANSSENS: 0475 91 45 88, SANDER.JANSSENS@LANDMAX.BE
RAF KEMPEN: 0493 61 88 69, RAF.KEMPEN@LANDMAX.BE

Een nieuwe
frisse wind.